

Gozdni jereb

Neopazna ptica golobje velikosti, odlične varovalne barve in skrivnostnega življenja je mnogim opazovalcem narave in ptic povsem neznan.

Mirko Perušek

Gozdni jereb *Bonasa bonasia* spada v red kur *Galliformes*, družino koconogih kur *Tetraonidae*. Razširjen je po vsej severni Evroaziji v šestih različnih podvrstah s številnimi prehodnimi oblikami. V Evropi je najbolj številen v njenem severnem in srednjem delu. V sredogorju je razširjen vse do gozdne meje. Njegova višinska razširjenost v Sloveniji sega od 300 metrov navzgor (do gozdne meje).

Tiho življenje gozdnih jerebov v gozdovih je skrito našim očem. V niže ležečih gozdovih so vse redkejši. Ni jih v temnih odraslih smrekovih, jelovih in monotonih bukovih gozdovih. Njihovo domovanje je na stopničasto in mozaično poraslih gozdnih robovih, kjer jim pestra vegetacija zagotavlja obilo kritja in primeren življenjski prostor. Še primernejši so notranji gozdni robovi, nastali zaradi obsežnejših sečenj ali naravnih ujm (žledolomov, snegolomov, vetrolomov), kjer uspeva plodonošno grmovje in drevje. Na zaraščajočih se površinah ponekod nastajajo pionirski gozdovi raznolikega grmovja in drevja, kjer se lahko naseli gozdni jereb.

Od novembra do začetka aprila se prehranjuje s popki leske, breze, bukve, jelše in drugih listavcev. Najrajši ima leskove popke in moške cvetove - resice, zato je staro ime zanj tudi leščerka. Spomladi se začne hraniti z listi zelnatih in lesnatih rastlin. Ob zorenju plodov se usmeri na ta vir hrane. Njegova najljubša jesenska hrana so najprej maline in robide, zatem plodovi mokoveca, breka, češmina, črnega bezga in jerebike, po kateri je dobil ime. Mladi kebeki za svoj hitri razvoj v prvih mesecih potrebujejo tudi beljakovinsko hrano, ki jo dobijo s pobiranjem drobnih žuželk in drugih nevretenčarjev z gozdnih tal. Jeseni je prehrana mladih ptic že podobna prehrani staršev. Za drobljenje trše hrane pobirajo zrnca peska.

Gozdni jereb živi, tako kot belka *Lagopus mutus*, monogamno - v paru, in zato je v nasprotju z divjim petelinom *Tetrao urogallus* in ruševcem *Tetrao tetrix*, ki sta poligamni vrsti. Par živi skupaj in tudi družno brani svoj teritorij. Le-ta je navadno velik od 30 do 40 hektarjev. Toda v njem morajo biti izpolnjeni določeni pogoji: dovolj hrane skozi vse leto, primerno gosta podrast za skrivanje, gosto

zimzeleno drevje (predvsem smreka in jelka) za prenočevanje, primerno mesto za talno gnezdo, peščeno kopališče, malo plenilcev ter malo motenj s strani človeka. Iz naštetega vidimo, da je gozdni jereb zelo zahtevna vrsta. Na grebenih, vrhovih, plazovitih področjih ipd., kjer veter, sneg, žled in drugi dejavniki skrbijo za stalno razgibanost v gozdu, so teritoriji jerebov stalni, na drugih pa le nekaj let, dokler krošnje dreves ne zaprejo vrzeli, ki so posledica sečenj,

zaraščanja kmetijskih površin ali občasnih naravnih ujm. Njegovi teritoriji niso stalno na istem kraju, saj se razmere lahko spremenijo. Gozd raste, sklep drevesnih krošenj se zapira ter s tem tudi primernost za gozdne jerebe.

Samci svoj teritorij označujejo s tihim petjem, ki je najbolj podobno pesmi rdečeglavega kraljička *Regulus ignicapillus* oziroma obeh plezalčkov *Certhia* sp. Samec rad poje na veji. Med petjem drži perje v običajni drži, le glavo nagne rahlo nazaj in zapoje svojo tiho pesem. Najintenzivneje pojejo konec septembra in v začetku oktobra, ko odrasli samci branijo svoj teritorij in mladi samci iščejo svoj prvi teritorij. Pomlad jih spet predrami in v aprilu je njihova pesem še bolj vroča, če lahko tako sploh rečemo tej skromni kitici. V začetku maja samica leže v talno globelico najpogosteje osem belih jajc. Pogosto je to gnezdo na tleh ob deblu, ob podrtem drevesu, ob ali pod kupom vej. Po 24 do 25 dneh

foto: Mirko Perušek
Samec gozdnega jereba *Bonasa bonasia*

GOZDNI JEREB

foto: Mirko Peruček

Samico gozdnega jereba varuje pred plenilci varovalna barva

se izležejo begavci - kebčki, ki takoj sledijo samici. Njihov razvoj je zelo hiter, saj lahko že po dveh tednih preletijo krajše razdalje.

Gozdni jereb se najraje zadržuje na gozdnih tleh, kadar zleti, pa to stori glasno z udarjanjem peruti in s tem tudi označuje svoj teritorij. Pred nezaželenimi obiskovalci pa se običajno zgolj spusti in neslišno zajadra med vejevjem.

Pozimi pogosto prespi noč kar v snegu, če le ta nima trde skorje. Če te ptice ne vidimo ali slišimo, po stopinjah in iztrebkih na snegu ter izpadlem perju lahko ugotovimo, ali je kje v bližini.

Sprenehanjem lova na jerebe se je izgubilo zanimanje lovcev za to vrsto. Ocene mnogih izkušenih lovcev jerebarjev in drugih poznavalcev so, da njihovo število upada. Vzroki za ta upad so lahko zelo različni. Eden izmed pomembnejših je vnašanje krme za divjad v gozd, s čimer preveč spreminjamo prehranjevalno verigo - povečujemo število plenilcev, npr. lisic, jazbecov in divjih prašičev,

ter rastlinojede divjadi, ki z objedanjem preprečuje rast raznolike vegetacije. Drugi vzroki so v neustreznem gospodarjenju z gozdom, kjer se odstrani vse grmovje, neustreznem času dela v gozdu ipd. V gozdovih je vse več nemira s strani vse številnejših obiskovalcev. In ker je tudi gozdni jereb, tako kot divji petelin, neprilagodljiva živalska vrsta, ga neustrezno poseganje človeka v njegov življenjski prostor močno ogroža. ■ ■ ■

Pomembna območja za ptice (IBA) v Evropi

Slavko Polak

Organizacija BirdLife International je v marcu 2000 izdala novo evropsko knjigo mednarodno pomembnih območij za ptice v dveh delih z naslovom "Important Bird Areas in Europe - Priority sites for conservation" (Mednarodno pomembna območja za ptice v Evropi - prednostna območja za varstvo). Knjiga je rezultat deset let trajajočega projekta in je nadgradnja prvega evropskega inventarja mednarodno pomembnih območij za ptice. Pri pripravi je sodelovalo 32 partnerskih organizacij BirdLife iz vse Evrope. Zajetih je 3 619 mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA - Important Bird Areas), ki obsegajo kar 7 odstotkov površine Evrope. Ta območja so namenjena za varstvo življenjskih prostorov prek 70 odstotkov ogroženih evropskih vrst ptic. Knjiga podaja mednarodno pomembna območja za analize vrst, habitatov, rabo prostora, ogroženost ptic. Opisi zajemajo celotno Evropo. Skoraj polovica mednarodno pomembnih območij za ptice v Evropi je resno ogroženih, večinoma so pomanjkljivo zavarovani. Slabih 50 odstotkov teh območij v EU ima status posebno zavarovanih območij (SPA Special Protected Areas), kot jih predpisuje evropska zakonodaja, za druga območja pa partnerji BirdLife še bijejo bitko.

Slavnostna predstavitev knjige je potekala 29. marca 2000 v evropskem parlamentu v Bruslju. Navzoč je bil tudi belgijski princ Laurent. Za nas je zelo pomembno, da smo od evropske komisarke za okolje, gospe Margot Wallstrom, dobili zagotovilo, da bodo mednarodno pomembna območja za ptice v EU vzeli zelo resno kot predloge za posebna zavarovana območja pri uresničevanju direktive o pticah Evropske unije. Nekaj izvodov teh zajetnih knjig je na uporabo v prostorih našega društva. Cena obeh knjig je 75 britanskih funtov; za člane partnerskih organizacij (DOPPS je partner BirdLife) je na voljo popust.

Urednika Melanie Heath in Mike Evans ob predstavitvi knjige v Bruslju

foto: Slavko Polak